

UNIVERSITAT
JAUME·I

TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE
D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

ART URBÀ, FEMINISME I EDUCACIÓ

**UN PROJECTE TRANSVERSAL PER A PRIMÀRIA A
PARTIR DELS MURALS DE VERYVERITAS A LA CIUTAT
DE BORRIANA**

Nom de l'alumne: Josep Rosa Marqués

Nom del tutor del TFG: Marc Ribera Giner

Àrea de Coneixement: Didàctica de l'Expressió Plàstica

Curs acadèmic: 4t

ÍNDEX

1. AGRAÏMENTS	3
2. RESUM	4
3. JUSTIFICACIÓ DE LA TEMÀTICA TRIADA	5
4. INTRODUCCIÓ TEÒRICA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ	6
4.1 APOLOGIA DE L'EXPERIÈNCIA ESTÈTICA	6
4.2 L'ART	6
4.2.1 ORIGEN DE LA PARAULA	6
4.2.2 COMPONENTS DE L'ART	7
4.2.2.1 OBRA	7
4.2.2.2 ARTISTA	8
4.2.2.3 PÚBLIC	10
4.3 L'ART URBÀ	10
5 .METODOLOGIA	11
5.1 OBJECTIUS, CONTINGUTS, CRITERIS D'AVALUACIÓ, ESTÀNDARDS D'APRENENTATGE I COMPETÈNCIES CLAU	11
5.2 SESSIÓ 1	13
5.2.1 INTRODUCCIÓ	13
5.2.2 OBJECTIUS GENERALS DE LA SESSIÓ	13
5.2.3 OBJECTIUS ESPECÍFICS	13
5.2.4 DESENVOLUPAMENT DE LA SESSIÓ	13
5.3 SESSIÓ 2	14
5.3.1 INTRODUCCIÓ	14
5.3.2 ITINERARI	15
5.3.3 DESENVOLUPAMENT DE LES OBRES	15
5.3.4 MAPA DEL RECORREGUT	16
5.4 SESSIÓ 3	17
6. CONCLUSIONS	18
7. BIBLIOGRAFIA	19
9. ANNEXES	22

1. AGRAÏMENTS

En primer lloc he d'agrair a les companyes Angie i Julia (*Veryveritas*) pel treball artístic realitzat a Borriana i per ajudar-me a desenvolupar el meu projecte.

També al tutor (Marc) per la paciència demostrada i orientar-me quan ha sigut necessari.

Per últim a la meua mare, sempre ajudant quan ho necessite.

2. RESUM

En aquest treball de fi de grau, es porta a terme una proposta didàctica, la finalitat de la qual és potenciar l'interès artístic entre l'alumnat i, al mateix temps, conscienciar sobre el paper estètic i el contingut reivindicatiu de l'art urbà. En concret, s'intenta apropar als estudiants l'art urbà present a Borriana des d'una perspectiva de gènere. Es proposa un recorregut artístic per aquesta ciutat amb l'objectiu de conèixer les obres de les artistes VeryVeritas i es desenvolupa un projecte al col·legi per conscienciar als xiquets i xiquetes sobre el moviment feminista mentre s'endinsen al món de l'art urbà. Amb la realització del mural a l'escola com activitat de cloenda, es fomenten les habilitats artístiques personals dins d'un projecte col·lectiu. El projecte es desenvolupa al llarg de tres dies i agafa totes les hores lectives. El primer dia es fa una introducció teòrica al món de l'art. Al segon dia es va d'excursió i es realitza un itinerari artístic pel poble de Borriana, on s'observen i analitzen les obres de VeryVeritas. Per finalitzar, el tercer dia l'alumnat treballa amb els stickers per a la realització d'un mural a l'entrada del centre. Els/les docents hem de potenciar l'interès artístic entre l'alumnat i una possible manera podria ser duent a terme aquest projecte. D'aquesta manera, treballant de manera transversal, es crearien vincles entre l'educació formal i l'educació no formal.

Abstract

In this final degree project, a didactic proposal is carried out, the purpose of which is to promote artistic interest among students and, at the same time, raise awareness about the aesthetic role and the vindictive content of urban art. Specifically, an attempt is made to bring students closer to the street art present in Borriana from a gender perspective. Both an artistic tour of this town is proposed with the aim of getting to know the works of the artists VeryVeritas and a project is developed at the school to raise awareness among children about the feminist movement as they enter the world of street art. With the creation of a mural in the school as a closing activity, personal artistic skills are encouraged within a collective project. This project runs for three days and takes all school hours. On the first day there is a theoretical introduction to the world of art. On the second day there is an excursion and an artistic itinerary through the town of Borriana, where the works of VeryVeritas are observed and analysed. Finally, on the third day the students work with stickers to make a mural at the entrance of the centre. Teachers need to foster artistic interest among students and one possible way could be by carrying out this project. Thus, by working in a transversal manner, links between formal and informal education would be created.

Paraules clau: art urbà, espai públic, feminisme, educació formal, educació no formal.

3. JUSTIFICACIÓ DE LA TEMÀTICA TRIADA

Els humans hem tingut des de fa temps la necessitat d'expressar-nos públicament amb la voluntat de compartir les nostres idees, protestes i crítiques o de deixar empremta de la nostra presència als llocs on hem estat. Les intervencions realitzades al carrer, ens treuen de la rutina i la monotonia de la ciutat i modifiquen la nostra percepció fent que no caminem de la mateixa manera. Una vegada les descobrim, anem buscant aquests elements que trenquen amb l'ordre i la seriositat, establint un diàleg amb nosaltres. L'Art urbà naix amb la voluntat de fer visible una veu, anònima o no, i té la intenció de canviar la nostra realitat quotidiana. Si camines per qualsevol ciutat del món i et fixes en els detalls trobes diferents tipus d'intervencions artístiques que juntament amb la publicitat, són una part de les imatges que ens envolten cada dia.

Com que sempre m'ha cridat l'atenció aquesta pràctica artística i a Borriana comptem amb uns murals extraordinaris que conjuguen art i perspectiva de gènere, he pensat que seria una bona proposta relacionar l'art urbà, feminisme i educació.

També ha reforçat la meua elecció el fet que les dues artistes que formen el grup Very veritas siguin unes persones properes i implicades en la cultura i educació a Borriana.

Angie i Julia Vera, les dues germanes que formen el grup Veriveritas, al carrer volen anar a "buscar la veritat", però també a plasmar-la. Per això, les seues pintades van sempre acompanyades de reflexió. Volen ser un altaveu. Per a fer les seues creacions utilitzen principalment imatges d'arxiu dels llocs als quals van, també referències de cartelleria o fins i tot productes de dissenys antics. Els agrada, en efecte, l'estètica un poc antiga. Però sobretot als seus murals inclouen moltes frases i reflexions amb les quals se senten especialment identificades. En aquest sentit, han fet moltes pintades feministes amb escrits de dones com Virginia Woolf, Clara Campoamor o Rosa Luxemburg, a pobles com Almassora, Borriana, Picassent o Catarroja. Però, a més de tenir a l'abast referents, també s'han atrevit a posar veu a dones encara més invisibilitzades i desconegudes com fou Antònia Fenellosa Pérez (Borriana), llicenciada en Medicina, qui en 1937 es va convertir en la primera dona col·legiada de la província de Castelló.

4. INTRODUCCIÓ TEÒRICA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

4.1 APOLOGIA DE L'EXPERIÈNCIA ESTÈTICA

L'experiència estètica és qualsevol mena d'apropament a un objecte, fenomen, situació natural o creada que produeix a la persona que està experimentant-la plaer i emocions diverses.

Enfront de l'oposició entre goig i treball, art i coneixement, Jauss (1972, 31) defensa la possibilitat de conjugar els quatre elements. “ La actitud de goce, que desencadena y posibilita el arte, es la experiencia estética primordial; no puede ser excluida, sino que ha de convertirse de nuevo en objeto de reflexión teórica, actualmente es importante para nosotros justificar ante sus detractores la función social del arte y de la ciencia a su servicio, tanto frente a los intelectuales como frente a los iletrados”.

Una de les coses importants de l'experiència estètica és que ens permet veure les coses de nou. L'experiència estètica modifica al perceptor i li permet una nova percepció de les coses enfront de la percepció distorsionada i condicionada pel costum, prejudicis que habitualment tenim. També modifica l'actitud cap a allò que s'està experimentant com a objecte estètic. En l'experiència estètica sempre hi ha un acte de comunicació. Segons Adorno (1970, 122) “Les formes d'art registren la història de la humanitat amb major exactitud que els documents”. L'essència de l'obra d'art descansa en la seua historicitat, és a dir, en el seu efecte al llarg del diàleg amb el públic. L'experiència estètica és també catarsis. És sempre alliberació de i alliberació per”.

4.2 L'ART

4.2.1 ORIGEN DE LA PARAULA

Formaggio (1973, 11) ens diu “arte es todo aquello a que los hombres llaman arte”. Encara que parega una ironia, el que és cert és que cal una obertura de la categoria “art”. Intentar fixar límits és com ficar portes al camp. L'art ha anat conquerint en el transcurs dels segles un estatus de plena llibertat expressiva. No obstant això, amb el recurs del mètode genealògic veiem que allò que avui anomenem “art” apareix en eixa aurora de la nostra civilització que en tants sentits va ser la Grècia antiga. El mateix context que va generar la filosofia/ciència i la democràcia va produir la invenció de l'art. Segons indica Jiménez (2002,

75) “ De este modo, la conocida fórmula del “mito al logos”, habitual para expresar la aparición de la filosofía en Grecia debe ampliarse: del ritual y el mito a la forma abstracta, autónoma a la imagen (...) Ese es el paso de cultura que permite hablar propiamente de “arte”.

Així veiem que a Grècia l'art és una abstracció, són formes separades de funcions d'un altre tipus; rituals o utilitàries i inclús comunicatives. En el segle V a.C el món grec ha entrat definitivament en el regne de la imatge i en la valoració pública de la forma en tant que forma. Podem dir que en aquest moment neix el concepte d'art com a producció autònoma de formes, ja siga a través del llenguatge, gestos o sons, ja siga a través de diversos materials i suports plàstics.

Sovint s'ha dit que la ciència busca la veritat, i que l'art persegueix la bellesa. Aquesta identificació és clarament defensada per l'autor literari del romanticisme alemany Schiller.

” ¿Què és l'home, abans que la bellesa faci brollar en ell el delit lliure i la forma afable suavitza la vida indòmita? (...) Les arts del que és bell i del que és sublim animen, exerciten i refinen la facultat de la sensació, eleven l'esperit des dels plaers grollers de la matèria fins a la complaença pura en meres formes i l'acostumen a introduir espontàniament en els seus gaudis. “ Schiller(1795,139). Eixa és la importància de l'art per a Schiller, ja que educant en la bellesa creu que es pot assolir una humanitat més íntegra, autèntica i lliure.

No obstant això aquesta identificació/reducció ha quedat obsoleta sobretot en el cas de l'art contemporani, ja que veiem que algunes manifestacions artístiques no tenen com a objectiu principal la bellesa. Tracten d'expressar altres coses, com per exemple, el terror, la lletjor, el menyspreu...

4.2.2 COMPONENTS DE L'ART

4.2.2.1 OBRA

Una de les millors aproximacions que tenim de la categoria “obra d'art” és la que podem trobar en Hegel (1836, 23) “Aquello que de la obra de arte puede en principio sernos conocido como representación corriente afecta a las tres determinaciones siguientes:

1. La obra de arte no es un producto natural, sino algo producido por la actividad humana;
2. Esté hecha esencialmente para el hombre, y ciertamente tomada más o menos de lo sensible para su sentido;

3. Tiene un fin en sí”.

Una obra d'art és quelcom artificial que té com a destinataris als éssers humans i té una finalitat interior. Tradicionalment per obra d'art s'ha entés un objecte produït (lingüístic, plàstic, sonor...). Se li ha pressupostat un caràcter definit, té un principi i un final, és a dir, té una estructura tancada. I també té un caràcter únic (original). També es pensava que era l'expressió d'un contingut espiritual. En qualsevol cas les transformacions o corregudes a la societat ens porten al segle XXI a considerar que més que un objecte o cosa tancada, l'obra d'art és una estructura dinàmica oberta. El laïcisme de la cultura actual elimina de l'art el que hem anomenat “contingut espiritual”. També la indeterminació, les obres inacabades són freqüents en les propostes artístiques modernes. Finalment en el marc d'una cultura tecnològica que fa possible la reproducció massiva de l'obra d'art, perd sentit la idea de l'obra d'art com a quelcom únic i original. Al segle XX-XXI s'ha produït una transformació en els aspectes que determinen la categoria obra d'art: objecte/estructura dinàmica, espiritualitat/caràcter mundà, clausura/obertura, unitat/producció en sèrie. Potser una de les característiques més rellevants de l'art d'aquest segle, és el fenomen de ruptura. Cada vegada més es fuig de l'art com a imitació s'aposta per l'audàcia per a experimentar amb materials, tècniques, espais i formes noves.

Ara bé, el que continua sent imprescindible tant ara com a la Grècia clàssica és que es tracta d'una elaboració amb una intencionalitat artística. És a dir, que l'obra és configure com “un món autosuficient i coherent”. Kandinsky (1913, 24) “Pintar representa un choque estruendoso entre diferentes mundos, que están llamados a crear, dentro y fuera de la lucha, juntos, el nuevo mundo, que se llama obra. Cada obra se produce técnicamente igual a como se creó el cosmos, por medio de catástrofes, que componen finalmente, mediante el rugido caótico de los instrumentos, una sinfonía que se llama música de las esferas. Creación de obras es creación de mundos.”.

4.2.2.2 ARTISTA

Un dels tòpics al voltant de la figura de l'artista és la consideració d'aquest com a un personatge especial. Es naix artista. Kris i Kurz (1935, 23) “ Nuestra teoría es que a partir del momento en que el artista hace su aparición en los documentos históricos, algunas nociones estereotipadas fueron relacionadas con su obra y su persona (prejuicios que no han perdido nunca por completo su significado) y que siguen influyendo en nuestro juicio de lo que es un artista.”

Les biografies dels artistes estan plenes d'anècdotes exagerades, fabuloses i en moltes ocasions completament inversemblants, per això en l'antiguitat la figura de l'artista associada amb una espècie de mag suposava que fos considerat al mateix admirable i perillós.

En el renaixement l'artista acaba equiparat amb Déu. Da Vinci (1651, 53) afirma que "los pintores por gracia de su arte pueden ser llamados nietos de Dios". També es refereix al pintor com a senyor i Déu "por su capacidad para crear cosas bellas, monstruosas, bufonescas e incluso conmovedoras". Da Vinci (1651, 48).

En el romanticisme, es caracteritza a l'artista com un heroi de la llibertat.

Al llarg del segle XIX de vegades se l'identifica ja no com Déu, sino específicament amb Jesucrist, i se subratlla el caràcter de màrtir (el millor exemple Van Gogh).

Al segle XX i baix el perfil d'excèntric, associat a la vida bohèmia, l'artista ha aparegut com un personatge de novel·la. Amb el desenvolupament de la societat de masses els artistes comprenen que la seua figura de "geni excèntric" ajuda a la penetració social del seu art, i en contrapartida a generar fama i riquesa. Picasso, Dalí, Andy Warhol van fer molta incidència en l'elaboració d'un personatge. Però també al segle XX de manera excepcional trobem un altre model d'artista, aquell que crea l'obra d'art per via mística. Kandinsky (1913, 105) "El arte es el lenguaje que habla al alma de las cosas que para ella significan el pan cotidiano (...) el artista tiene que educarse y ahondar en su propia alma cuidándola y desarrollándola para que su talento externo tenga algo que vestir y no sea, como el guante perdido de una mano desconocida un simulacro de mano, sin sentido y vacía."

Al segle XXI l'art canvia de manera substancial donant lloc a expressions molt diverses que fan difícil discernir entre què és art i què no.

Arran del trencament que suposen les avantguardes, es modifica la noció d'art i també la d'artista. A partir del segle XX l'art s'integra en la societat buscant una major interrelació entre l'artista i l'espectador, ja que aquest últim adquireix un paper que abans no tenia i es considera que és ell qui acaba l'obra. Les últimes tendències artístiques fins i tot perden interès per l'objecte artístic; l'art tradicional era un art de l'objecte, mentre que ara molts artistes se centren en el concepte i l'experiència.

Però no només canvia l'obra sinó també l'artista. El mite romàntic de l'artista és rebutjat, l'obra ja no es veu com una expressió de l'artista sinó que aquest lligam es trenca i l'obra s'independitza. La mort de l'autor és el naixement de l'espectador. Es trenca la història de l'art explicada com l'autor i la seua obra i es busca el sentit d'aquesta en ella mateixa i sobretot en l'espectador.

4.2.2.3 PÚBLIC

La idea de públic es forma en l'Europa del segle XVIII en el context de l'ascens de la burgesia i com a resultat de la demanda democràtica d'un accés generalitzat a la cultura. Podríem dir que la existencia del públic com a destinatari de les propostes artístiques és un tret distintiu de l'art modern. Aquest, lliure de coaccions externes busca sobretot el plaer de l'espectador. Lessing (1766, 75) "Para los artistas de la antigüedad, con gran frecuencia esta coacción externa fue la religión. Su obra, destinada al culto y la adoración, no siempre pudo ser tan perfecta como hubiera sido si su autor hubiera perseguido única y exclusivamente el placer del espectador."

Al segle XVIII el públic té un caràcter homogeni, està integrat per la nova classe social, la burgesia, que veu en el refinament dels costums i l'accés a la cultura un element clau per a una millora en la seua posició social. En l'actualitat el públic ha perdut aquest caràcter homogeni, per això és millor parlar de públics que han canviat també l'actitud enfront de les obres d'art. En un món marcat per la velocitat i la presa, la serenitat de la contemplació passiva és pràcticament inviable. L'actitud passiva enfront d'obres úniques i eternes és substituïda per una actitud activa i inclús vindicativa. Duchamp (1975, 163) va assenyalar "el artista no es el único que consume el acto creador, pues el espectador establece el contacto de la obra con el mundo exterior descifrando e interpretando sus propias calificaciones para añadir entonces su propia contribución al proceso creativo."

4.3 L'ART URBÀ

L'art urbà va més enllà del grafit. Mentre que l'art del grafit, és vist tradicionalment com una forma d'art que consisteix en la proliferació d'un *tag* a través de l'ús creatiu realitzat amb pots d'esprai o pintura i té les lletres com a base de les seues creacions, l'Art urbà incorpora altres tècniques, i vol transmetre missatges. Tot i això comparteix una estètica similar amb el grafit i el seu lligam és evident. Com diu Xavier Abarca al seu blog Urbanario, el grafit és eixe monstre brut i incompreensible que va eixir en els barris baixos de les mans de jòvens desafavorits i l'art urbà és el seu cosí culte i vistós i de compressió immediata.

Normalment se sol relacionar art urbà amb grans ciutats, com el seu nom indica, però no sempre és així. També pot formar part del món rural o de pobles menuts. Aquest és el cas de Fanzara, un poble de Castelló que no aplega ni als 300 habitants i amb una població envellida. Tot va començar com un projecte per a unir al poble i fomentar la convivència veïnal després d'una època de disputes a conseqüència d'un projecte per a instal·lar un abocador de residus tòxics. El projecte MIAU és molt més que un projecte artístic. És un projecte social de convivència a través de l'art. El Museu Inacabat d'Art Urbà, després de sis anys d'edicions suma 160 murals de creadors i creadores internacionals. El seu nom ja ens indica que està en constant creació, que sempre hi ha lloc per a una intervenció més. I és que aquesta és la gràcia de l'art urbà, quasi tot és efímer i canviant. Ací, les obres poden desaparèixer o transformar-se per les inclemències del temps o perquè són tapades per a pintar damunt d'elles. Fanzara és un exemple de què l'art urbà és valuós i ajuda a revitalitzar pobles, barris... i a connectar veïns i també generacions.

L'art urbà inclou totes aquelles creacions que es desenvolupen al carrer i places de ciutats i pobles. Hi ha un ampli ventall d'activitats que es converteixen en art des del moment que les visualitzem i els hi donem valor. El sociòleg polonès Bauman (20020, 63) planteja que "davant els moments que estem vivint la societat civil ha d'apropiar-se de l'espai públic per a decidir sobre el que l'afecta".

5 .METODOLOGIA

5.1 OBJECTIUS, CONTINGUTS, CRITERIS D'AVUACIÓ, ESTÀNDARDS D'APRENENTATGE I COMPETÈNCIES CLAU

<p>PROJECTE ART URBÀ (BLOC 2: Expressió plàstica) (BLOC 4: Les petjades del temps)</p>
<p>Introducció: Les tècniques, mètodes i procediments utilitzats durant el projecte giren al voltant de l'alumne/a, adaptant-nos al nivell conjunt i fent-los protagonistes a l'hora de dur a terme les activitats. Hem de fomentar la motivació, ja que és una de les claus de l'aprenentatge i la participació individual i grupal, és a dir, l'alumne/a com a element actiu de l'educació.</p>
<p>Objectius generals: b) Desenvolupar hàbits de treball individual i d'equip, d'esforç i de responsabilitat en l'estudi, així com actituds de confiança en si mateix, sentit crític, iniciativa personal, curiositat, interès i creativitat en l'aprenentatge, i esperit emprenedor. j) Utilitzar diferents representacions i expressions artístiques i iniciar-se en la construcció de propostes visuals i audiovisuals.</p>

Curs: 5é i 6é de primària

<u>CONTINGUTS</u>	<u>CRITERIS D'AVALUACIÓ</u>	<u>ESTÀNDARDS D'APRENENTATGE</u>	<u>CC</u>
<p>Educació plàstica</p> <ul style="list-style-type: none"> -Planificar, organitzar i gestionar el desenrotllament de projectes individuals o col·lectius. -Interés per l'arquitectura, escultura, disseny industrial (objectes quotidians, mobiliari urbà, moda). -Esforç, força de voluntat. Constància i hàbits de treball. Capacitat de concentració. Adaptació als canvis. Resiliència, superació d'obstacles i fracassos. -Adquisició de la coordinació i precisió necessàries per a l'execució de les distintes tècniques de l'expressió plàstica. <p>Àrea de Ciències Socials</p> <ul style="list-style-type: none"> - Noció de patrimoni històric i herència cultural. El paper dels museus. - Utilització de fonts diverses com a textos, fotografies, mapes, obres d'art, edificis històrics, documents audiovisuals, procedents dels mitjans de comunicació i altres fonts basades en recursos digitals. 	<p>BL2.1 Observar i interpretar escultures elements arquitectònics i de disseny en museus, exposicions i altres entorns socials i naturals pròxims per a representar de manera personal emocions, idees, accions i situacions utilitzant els elements del llenguatge visual.</p> <p>BL2.1 Observar i interpretar escultures elements arquitectònics i de disseny en museus, exposicions i altres entorns socials i naturals pròxims per a representar de manera personal emocions, idees, accions i situacions utilitzant els elements del llenguatge visual.</p> <p>BL2.9 Actuar de manera eficaç en equips de treball, participant en la planificació de metes comunes, prenent decisions raonades, responsabilitzant-se del seu rol i la seua tasca, fent propostes valuoses, reconeixent el treball alié i animant els altres membres del grup, utilitzant el diàleg igualitari per a resoldre conflictes i discrepàncies.</p> <p>BL4.3. Utilitzar fonts diverses com a textos, reproduccions d'obres d'art, exposicions en els museus, edificis històrics per a establir fets a partir de preguntes i deduccions sobre els canvis experimentats per les societats medievals i modernes considerant que el passat pot representar-se de diverses formes i en les que els museus exerceixen un paper fonamental per a transmetre l'herència cultural del passat</p>	<p>3.1 Utilitza les tècniques artístiques i pintoresques més adequades per a les seues creacions utilitzant els materials i instruments de manera correcta, cuidant els materials i l'espai d'ús.</p> <p>6.3 Coneix algunes de les professions dels àmbits artístics, mostrant interès per les característiques del treball dels artistes i artesans i gaudint com a públic en l'observació de la seua producció</p> <p>4.1 Identifica, valora i raspa el patrimoni cultural i artístic i assumeix les responsabilitats que suposa la seua conservació i millora.</p> <p>5.2 Aprecia l'herència cultural a escala local, nacional i europea com riquesa compartida que hem de conèixer, preservar i cuidar.</p>	<p>SIEE</p> <p>CEC</p>

5.2 SESSIÓ 1

5.2.1 INTRODUCCIÓ

Hui en dia, l'art ha evolucionat de moltes maneres, ha trencat amb el que és tradicional per introduir-nos en una nova expressió que la manifestem mitjançant els murs dels nostres pobles i ciutats. Per tant és molt interessant conèixer què és l'art urbà i saber valorar-lo de forma correcta. Mitjançant les activitats volem potenciar l'interès artístic dels xiquets i xiquetes i que plasmen les seues emocions i sentiments mitjançant dibuixos i paraules pintades.

5.2.2 OBJECTIUS GENERALS DE LA SESSIÓ

- Reflexionar sobre que significa l'art urbà i la importància que té en l'actualitat.
- Fomentar la participació i l'interès per l'expressió artística urbana.

5.2.3 OBJECTIUS ESPECÍFICS

- Desenvolupar tècniques apreses amb la realització d'un projecte individual i col·lectiu.
- Fomentar destreses artístiques personals mitjançant un projecte individual i col·lectiu.

5.2.4 DESENVOLUPAMENT DE LA SESSIÓ

SESSIÓ 1: ACTIVITAT A L'AULA	
Justificació: Abans de fer l'itinerari artístic proposat en el nostre projecte, hem de fer un treball previ per assolir coneixements i idees del que van a veure durant l'excursió. Per fer més lúdic el treball, fomentarem la participació de l'alumnat i el treball en grup.	
<i>Part 1 de la sessió</i>	Assolir conceptes de manera participativa. Veurem els conceptes d'art en general i després parlarem més específicament d'art urbà, ensenyant el naixement d'aquest concepte i com s'ha manifestat durant la història. <ul style="list-style-type: none">- 1: Asseurem la classe en forma de cercle i els preguntarem al' alumnat què tenen per art.- 2: Visualitzarem imatges d'obres antigues i actuals per veure si les distingeixen com art o no. Veure <i>Annex 1</i>- 3: De les imatges que hem vist, parlarem de quines els han cridat més l'atenció i expliquen per què. L'objectiu és que entenguen una nova variable, el gust personal.

	<ul style="list-style-type: none"> - 4: Les opinions donades per la classe, les vincularem amb una explicació sobre com va néixer l'art urbà, amb els seus precedents a les pintures rupestres de la prehistòria, passant per l'època romana, medieval... Finalitzant en la dècada del 1960 amb la consolidació de l'art urbà modern. Veure <i>Annex 2</i>
<i>Part 2 de la sessió</i>	<p>Continuem amb el treball a l'aula per assolir conceptes. En aquesta part de la sessió ens centrarem més en l'art urbà.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1: Farem grups de 3/4 persones i repartirem a cada grup una fitxa on plasmen diferents tècniques i estils d'art urbà. Els deixem un temps perquè llegisquen i els proposem un repte a l'aula: Veure si són capaços de reconèixer les tècniques i estil de cada obra que observen a les imatges. A poc a poc els anem guiant per la tècnica i estil correcte. Veure <i>Annex 3</i> - 2: Una vegada assolits els conceptes, per grups ens diran que pensen que volen transmetre'ns els autors/es de les obres. Una vegada hem escoltat les opinions, els comptarem qui va fer l'obra, quan i quin és el seu significat.
<i>Part 3 de la sessió</i>	<p>Per finalitzar amb les activitats parlarem del moviment feminista i perquè és important treballar-ho a les escoles i finalment veurem algunes artistes urbanes del món i qui són VeryVeritas i les obres que veurem durant l'itinerari.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1: Visualitzarem un vídeo que van crear un conjunt d'escoles de les Illes Balears sobre el feminisme a les escoles per conscienciar del problema i del moviment. Veure <i>Annex 4</i> - 2: A partir de veure el vídeo, els comentarem un poc sobre el moviment feminista, on va tindre els inicis i enllaçarem l'explicació amb diferents artistes urbanes de diferents països, explicant les seues obres i com estan dutes a terme. - 3: Per finalitzar amb les explicacions, parlarem de les últimes artistes, VeryVeritas. Els explicarem qui són, que treballen i veurem les obres que han realitzat per Borriana i altres pobles. Però les obres de Borriana les veurem amb més deteniment. - 4: Una vegada acabades les activitats, explicarem a la classe el material que han de dur a l'excursió i les normes obligatòries, ja que anem pel carrer i hem de tindre cura amb els vehicles.

5.3 SESSIÓ 2

5.3.1 INTRODUCCIÓ

La majoria de xiquets i xiquetes del poble de Borriana no se n' adonen d'algunes pintades que es troben al carrer. Algunes d'aquestes tenen un caràcter crític, per tant, no sols busquen agradar a l'espectador/a, sino provocar en ell/a una reflexió. Com a docents anem a proposar-los una activitat per descobrir les pintades i que l'alumnat no sols gaudisca en les obres que ens rodegen, sino que aprenguen valors a través d'elles.

El nostre itinerari artístic té com a finalitat observar i analitzar les intervencions que VeryVeritas ha portat a terme al poble de Borriana. Angie i Júlia han realitzat una sèrie d'obres amb un caràcter reivindicatiu i amb una forta crítica social. Amb antelació hem de dur a terme un treball a classe per a entendre millor de les obres que anem a veure. Cal recalcar que és important l'atenció de l'alumnat a l'hora de fer l'activitat, ja que després de l'excursió durem a terme un xicotet test per avaluar l'atenció prestada.

5.3.2 ITINERARI

El nostre recorregut té aproximadament uns 3000 m (3 km), una distància prou elevada, però a l'estar dirigida per al l'alumnat de 6é de primària, podem dur-la a terme. El lloc d'eixida és el centre de Borriana (plaça de l'ajuntament) on els pares i mares poden estar amb el seu fill o filla sense cap mena de problema, ja que hi ha un parc per poder asseure's. Una vegada estem tots junts i siga l'hora eixirem de la plaça i caminarem uns 100 m fins a la parada núm. 1 (Pàrquing del Carrer Sant Vicent) On trobarem dues obres. Una vegada hem acabat d'observar-les i continuant fins a la parada núm. 2 a uns 450 m trobem l'acadèmia d'idiomes M.C (C/Cisneros). Allí analitzarem la porta pintada. A continuació caminarem uns 650 m fins a la porta del CEIP F.R.A per veure els seus murs i les pintades. Per últim haurem de recórrer 2000 m fins a la Rotonda situada a l'avinguda la Marina, on VeryVeritas ha pintat 3 obres molt crítiques. Una vegada acabem amb l'última parada, tornarem al col·legi per acabar de treballar la sessió, a uns 200 m.

L'excursió comença a les 9.00 h. Vora les 10.30 h farem una parada per un parc situat al CEIP F.R.A per esmorzar. I més o menys a les 13 h aplegarem al centre per dur a terme l'última activitat del dia.

Per últim cal avisar a les famílies pels grups telemàtics o mitjançant una nota autoritzant l'eixida i algunes referències recomanables a l'hora de fer l'excursió. Entre aquestes destaquem: portar roba i calçat adequat per caminar, protecció solar i gorra per si fera calor, impermeable per si plou, esmorzar i botella d'aigua per hidratar-se. Per descomptada motxilla, una llibreta, llapis i goma.

5.3.3 DESENVOLUPAMENT DE LES OBRES

ELEMENT ARTÍSTIC 1: Mural Maig di Gras (Veure *Annex 5*)

ELEMENT ARTÍSTIC 2: Antònia Fenollosa Pérez (Veure *Annex 6*)

ELEMENT ARTÍSTIC 3: Acadèmia d'idiomes M.C (Veure *Annex 7*)

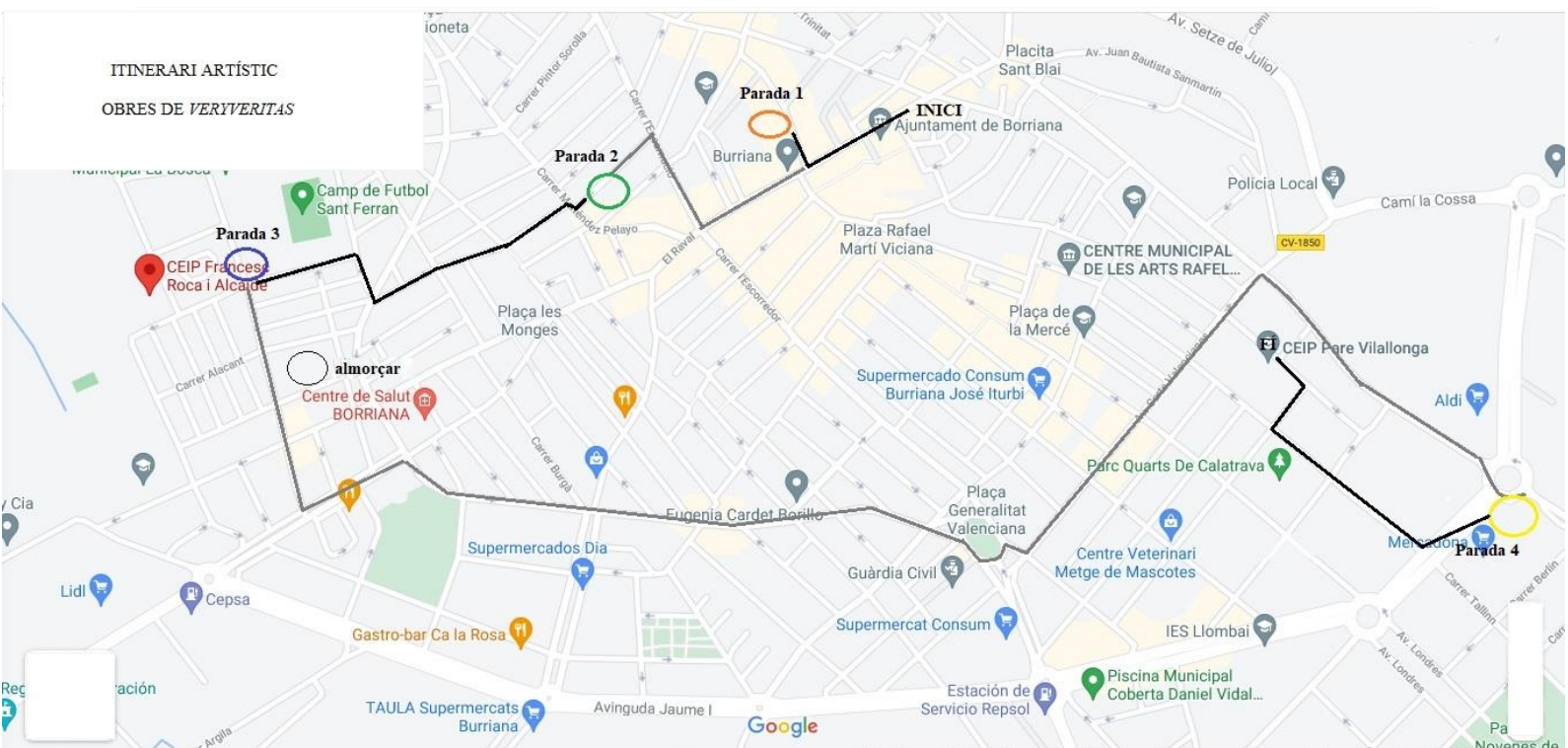
ELEMENT ARTÍSTIC 4: Mural als murs del col·legi CEIP F.R.A (Veure Annex 8)

ELEMENT ARTÍSTIC 5: Dóna Molt (Veure Annex 9)

ELEMENT ARTÍSTIC 6: Efecte dominó (Veure Annex 10)

ELEMENT ARTÍSTIC 7: Frase de cançó (Veure Annex 11)

5.3.4 MAPA DEL RECORREGUT

5.3.5 LLEENDA ITINERARI ARTÍSTIC

ELEMENT ARTÍSTIC	NOM	COLOR
1	Mural maig di gras	
2	Antònia Fenollosa Pérez	
3	Acadèmia d'idiomes M.C	
4	Mural als murs del col·legi CEIP F.R.A	
5	Dóna Molt	
6	Efecte Dominó	
7	Frase de cançó	

5.3.6 QÜESTIONARI A REALITZAR UNA VEGADA ACABAT EL ITINERARI

Una vegada hem aplegat a col·legi, avaluarem a la classe mitjançant unes qüestions. Valoraran l'activitat i opinaran sobre les obres urbanes vistes a l'excursió. (Veure Annex 12)

5.4 SESSIÓ 3

SESSIÓ 3: PROJECTE ARTÍSTIC PROPI		STICKER
Justificació: Després del treball previ teòric i de l'itinerari artístic, és hora de ficar-se mans a l'obra amb el nostre projecte. L'objectiu és dur a terme un mural de stickers amb un tema feminista i mantenint un estil urbà. Volem que siguin conscients del problema que la societat viu i que des de l'escola estem compromesos en fer un món millor.		
<i>Part 1 de la sessió</i>	<p>Uns dels objectius que volem aconseguir és estimular l'interès dels alumnes per la cultura urbana i una forma d'aconseguir-ho és mitjançant la realització pràctica.</p> <ul style="list-style-type: none">- 1: Per començar amb les activitats proposarem un debat en grup del qual varem veure a l'itinerari. Una forma de conèixer el que pensen els alumnes i les seues inquietuds. Una vegada acabem amb la xerrada/debat els proposarem la següent activitat.- 2: En un primer moment, anem a treballar amb els stickers, mitjançant el treball individual. Demanarem a l'alumnat que ens dibuixe un esbós en una fulla proporcionada per nosaltres. Mentrestant anirem explicant els conceptes bàsics per a la seua realització. En un primer moment plasmaran a la fulla el que vulguen, tan sols fer un dibuix, així van soltant-se amb el llapis i paper.- 3: Passat poc temps, els introduïm l'activitat principal. En aquesta realitzaran un esbós del sticker que volem representar. El dibuix ha de tindre un significat feminista, però prèviament ja hem treballat i han vist exemples que els poden servir. A més, han d'escriure una frase que tinga relació amb la imatge. Recordem que és un esbós, després hauran de dibuixar-la i pintar-la.	
<i>Part 2 de la sessió</i>	<p>Després del descans per esmorzar ja comencem amb el treball final de realització del sticker.</p> <ul style="list-style-type: none">- 1: Mitjançant esbós realitzat prèviament. Els proporcionarem el full on plasmaran el dibuix i la frase que més tard serà exposat a l'entrada del centre. El sticker han de pintar-lo i la frase ha de tenir una tipografia urbana. Una vegada acabat hauran de retallar tant la imatge com la frase. Recordem que el retall no ha de ser perfecte, han de deixar una part en blanc.- 2: Una vegada tots i totes han acabat amb l'activitat i han retallat tant la frase com el dibuix, ens dirigirem a l'entrada del centre que prèviament hem preparat per a pegar els treballs. Com volem mantenir un estil urbà, Els pegarem de forma	

	<p>desordenada, dintre de la zona marcada.</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3: Per finalitzar amb el nostre projecte, una vegada estiga tot penjat a la paret, ens asseurem davant i reflexionarem amb els xiquets i xiquetes sobre el treball realitzat. L'objectiu és mantenir una xerrada/conversa agradable amb ells i elles i que gaudisquen i estiguen orgullosos i orgulloses del treball fet.
--	--

6. CONCLUSIONS

Els llenguatges artístics impliquen l'aprenentatge d'habilitats tècniques alhora que ens doten d'habilitats socials. Són una eina per adquirir major autonomia i responsabilitzar-se pels temes comuns. La creativitat que potencia l'art ensenya a l'alumnat a ser flexible, a veure que els problemes tenen més d'una solució, a dir el que no pot ser dit amb paraules i també a veure que petits canvis poden tenir grans efectes. La barreja de processos de creació artística i projectes educatius ens ha resultat molt enriquidora i ha ajudat a la identificació dels xiquets i xiquetes amb el seu poble.

El fet d'haver aprofitat a l'alumnat a un art urbà fet per dones i que té en compte a les dones, m'ha permès incorporar la perspectiva de gènere a la docència. Cal assenyalar que els murals de VeryVeritas que hem treballat en aquest projecte, no sols són un exemple d'art urbà fet per dones, sinó un art arrelat en els compromisos del feminisme contemporani i que contribueix a una crítica de les relacions de poder de la societat actual. He de dir que la xerrada via digital que vaig tindre amb elles va ser molt enriquidora i molt gratificant.

Amb aquest projecte pense que he potenciat en l'alumnat les habilitats socials i els he fet veure que l'art no és sols allò que es veu als quadres i que l'art urbà ens ajuda a reflexionar sobre aspectes de l'actualitat perquè darrere d'ell hi ha una crítica social.

Finalment crec que allò que han treballat i experimentat els servirà per a fixar-s'hi i veure els carrers del seu poble d'una manera diferent.

7. BIBLIOGRAFIA

Adorno, T.W. (1970) *Ästhetische Theorie*. Frankfurt. Suhrkamp. (Tr. cast. Riaza, F. (1980) *Teoría estética*. Madrid. Taurus).

Bauman, Z. (2020) *Sobre la educación en un mundo líquido*. Barcelona. Ed. Paidós.

Carrasco, M. (2013) *Experiencia estética*. Madrid. Ed. Tecnos.

Da Vinci, L. (1651) *Tratado de pintura*. Edición preparada por González, A. (1979) Madrid. Editora Nacional.

Duchamp, M. (1975) *Duchamp du signe. Écrits*. París. Flammarion. (Tr. cast. Romaguera, J. (1978) *Escritos. Duchamp du signe*. Barcelona. Gustavo Gili).

Eco, U. (2004) *Historia de la belleza*. Barcelona. Lumen

Eco, U. (1984) *Obra abierta*. Barcelona. Ed. Ariel.

Estrada, L. (1985) *Arte actual. Diccionario de términos y tendencias*. Medellín. Ed. Colina

Formaggio, D. (1973) *Arte*. Milan. ISEDI (Tr. cast. Ybars, J.F. (1976) Barcelona. Ed. Labor.

Freire, P. (2004) *Pedagogía de la autonomía*. Sao Paulo. Paz e Terra SA.

Galí, M. (1988) *El arte en la era de los medios de comunicación*. Madrid. Fundesco.

Jauss, H.R. (1972) *Kleine Apologie der ästhetischen Erfahrung*. Constanza. UVK. (Tr. cast. Innerarity, D. (2002) *Pequeña apología de la experiencia estética*. Barcelona. Ediciones Paidós).

Jiménez, J. (1989) *La vida como azar*. Madrid. Editorial Mondadori.

Jiménez, J. (2002) *Teoría del arte*. Madrid. Editorial Tecnos.

Hegel, G.W.F. (1838) *Lecciones sobre la estética* (Tr. cast. Brotons, A. (1989) Madrid. Akal).

Kahn, G. (2017) *La estética de la calle*. Madrid. Ed. Antonio Machado.

Kandinsky, V. (1913) *De lo espiritual en el arte* (Tr. cast. Dieterich, G. (2018) Barcelona. Ediciones Paidós).

Kris, E. i Kurtz, O. (1935) *Legend, myth and magic in the image of the artist*. New Haven. Yale Universty Press. (Tr. cast. Vila, P. (1982) *La leyenda del artista*. Madrid. Cátedra).

Lessing, G.E. (1766) *Laocoonte*. (Tr. cast. Barjau, E. (1990) Madrid. Tecnos).

Marchán, S. (1997) *Del arte objetual al arte de concepto*. Madrid. Ediciones Akal.

Michaud, Y. (1998) *El juicio estético*. Barcelona. Idea Books.

Pozo, J.I. (2015) *La identitat personal*. Barcelona. Editorial UOC.

Ruhrberg, K. (2005) *Arte del siglo XX*. Madrid. Taschen.

Schiller, F. (1795) *Cartes sobre l'educació estètica de l'home*. (Tr. cat. Llover, J. (2018) Barcelona. Adesiava Editorial).

Shiner, L. (2001) *La invención del arte*. Barcelona. Ed. Paidós

Stangos, N. (1986) *Conceptos de arte moderno*. Madrid. Alianza Ed.

8. WEBGRAFIA

<http://diarieducacio.cat/escolaestiurosasensat/2018/07/10/lart-urba-com-a-recurs-educatiu/>

https://educaciotransformadora.files.wordpress.com/2016/04/as2_arturba.pdf

[https://mediocracia.wordpress.com/2017/01/09/zygmunt-bauman-el-espacio-publico-como-g
ran-pantalla/](https://mediocracia.wordpress.com/2017/01/09/zygmunt-bauman-el-espacio-publico-como-g
ran-pantalla/)

https://bdigital.uncu.edu.ar/objetos_digitales/7709/schiller-con-tapas.pdf

<http://peducativas.blogspot.com/2011/08/concepto-de-educacion-de-paulo-freire.html?m=1>

[https://portal.edu.gva.es/azorin/wp-content/uploads/sites/382/2020/03/Projecte-Continu%C3
%AFtat-19-20.-Fem-art-amb-els-nostres-artistes-locales.pdf](https://portal.edu.gva.es/azorin/wp-content/uploads/sites/382/2020/03/Projecte-Continu%C3
%AFtat-19-20.-Fem-art-amb-els-nostres-artistes-locales.pdf)

<https://educacio-valencia.es/projectes/la-ruta-dels-colors-grafiti-i-art-urba-a-valencia/>

[https://ioc.xtec.cat/materials/FP/Recursos/fp_edi_m02_/web/fp_edi_m02_htmlindex/media/fp
_edi_m02_u7_pdfindex.pdf](https://ioc.xtec.cat/materials/FP/Recursos/fp_edi_m02_/web/fp_edi_m02_htmlindex/media/fp
_edi_m02_u7_pdfindex.pdf)

<https://docs.google.com/file/d/0Bw-UW1D6x4Y9ME5BWGF6Yzg0c0E/edit>

9. ANNEXES

Annex 1:

Quina de les següents imatges penses què és art?

Annex 2:

Voleu saber com la humanitat va començar amb els graffitis i l'art urbà? A continuació anem a observar una petita cronologia.

Des de que els humans existeixen, han utilitzat les parets i les pedres com a suport per les seues pintades. Açò va ocórrer durant la Prehistòria.

A l'època romana les pintades als murs van créixer. En aquestes representaven als gladiadors, noms, insults i campanyes polítiques per als representants del senat.

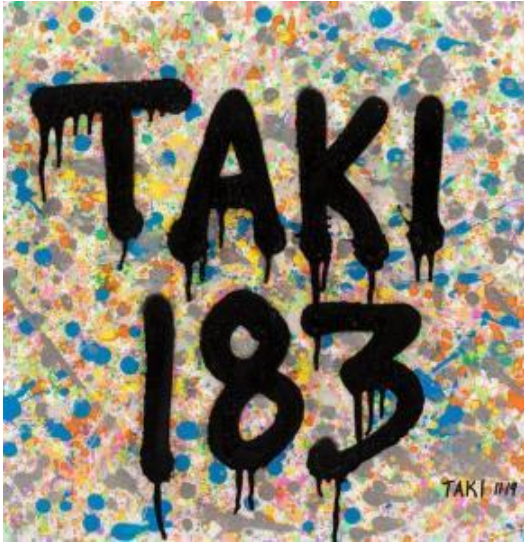
A l'època medieval hi han pintades molt lligades als presidaris, que deixaven marcades les parets de les presons i les torres.

Els polítics van utilitzar els murs per fer campanya a favor dels seus partits. Aquest és un de Mussolini, dictador de la Itàlia feixista

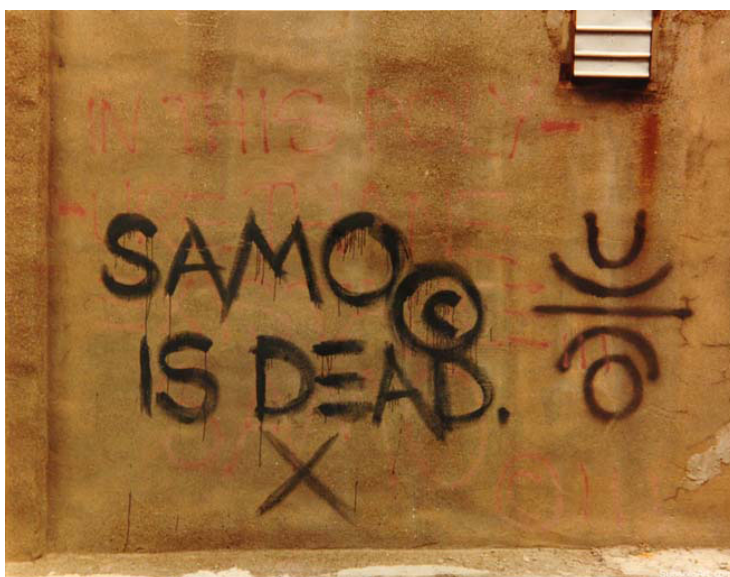
Les protestes estudiantils que varen viure als carrers de Paris al Maig del 68 també ens han deixat una mostra d'art urbà amb un caràcter reivindicatiu.

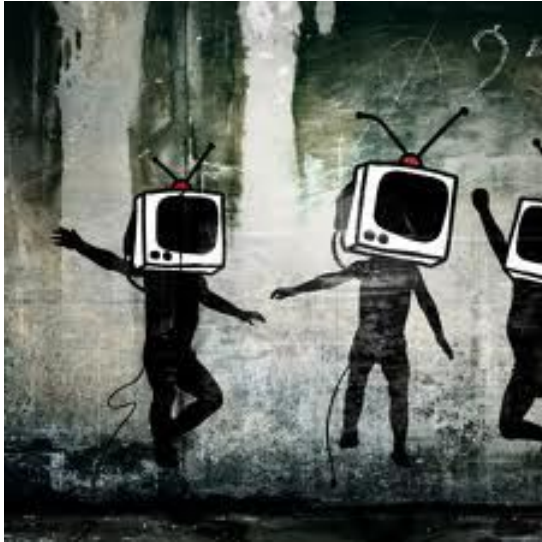
No parlariem d'art urbà si no nombrem els Estats Units i la seua cultura popular del carrer. Al principi dels anys 70 naix l'art urbà com se coneix hui en dia. TAKI 183, un jove d'origen Grec, va ser dels primers grafiters en deixar la seua empremta als murs i parets.

Aquest art, a poc a poc va començar a desenvolupar-se en nous espais. Els vagons dels metres eren ideals, ja que eren llocs visibles. A més suposava una il·legalitat i una aventura.

L'art urbà formal comença a desenvolupar-se als anys 80. Els artistes utilitzen les galeries d'art com a nova forma d'expressió. Aquest és el cas de Basquiat/Samo.

També varem utilitzar l'art urbà i el grafiti com una forma de contrapublicitat. Una crítica social al consum, marques, anuncis... Al capitalisme en general.

Amb el pas del temps van aparèixer nous artistes a Europa com és el cas de Black le Rat a la dècada dels 80`. La tècnica utilitzada per l'artista està relacionada amb l'estil de propaganda de Mussolini.

Autors com Banksy, seguidors de l'estil de Black le rat volen fer una crítica a la societat actual. A més aquest autor envolta un misteri que atrau a l'espectador.

Pel que respecta la nostra zona. València és un gran exemple d'art urbà. Les crítiques polítiques i culturals estan a l'ordre del dia. Hui en dia és una de les ciutats amb més art urbà, amb grans artistes.

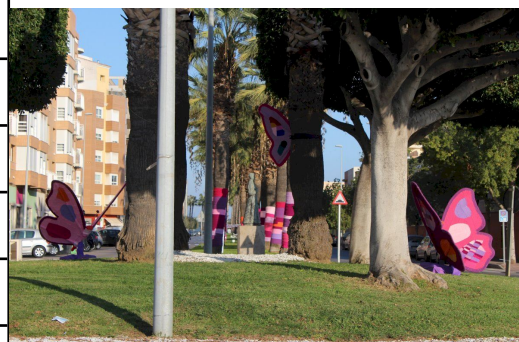
No cal mirar els murs. A Borriana observem les falles, considerades com un art urbà amb molta tradició

Si camines pel poble i observes amb deteniment, de segur que veuras obres d'art amb ganes de descobrir-les.

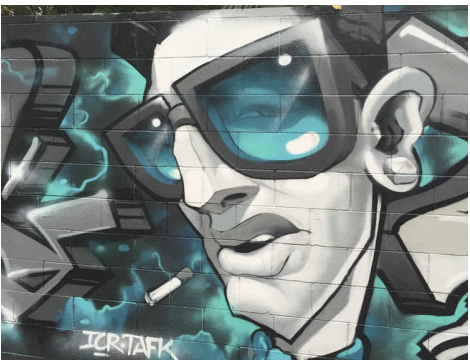

Annex 3:

MATERIAL PRINCIPAL	Pintura	Pintura acrílica
		Esprai
		Guix
	Tela	Llana
		Lones
	Paper	Cartells
		Stickers
Altres	Fusta, plàstic...	

MOTIU O FINALITAT	Signatures	Estampar el nom per cridar l'atenció
	Crítica social	Crear polèmica i revolada. Cadascú amb les seues pròpies tècniques
	Altres	Finalitat personal, estètica, lúdica... Expressar emocions i sentiments

TÈCNICA	Tags Signatura de l'autor/a	Lletres	Lletres pompa	
			Vomitats	
			Bloc letters	
			Estil salvatge	

		<p>Estil 3D</p>	
		<p>Estil fem</p>	
	<p>Personatges</p>		
	<p>Icones</p>		
	<p>Grafiti Orgànic</p>		

Stencil

Guerrilla de punt de ganxo

Stickers

Instal·lacions

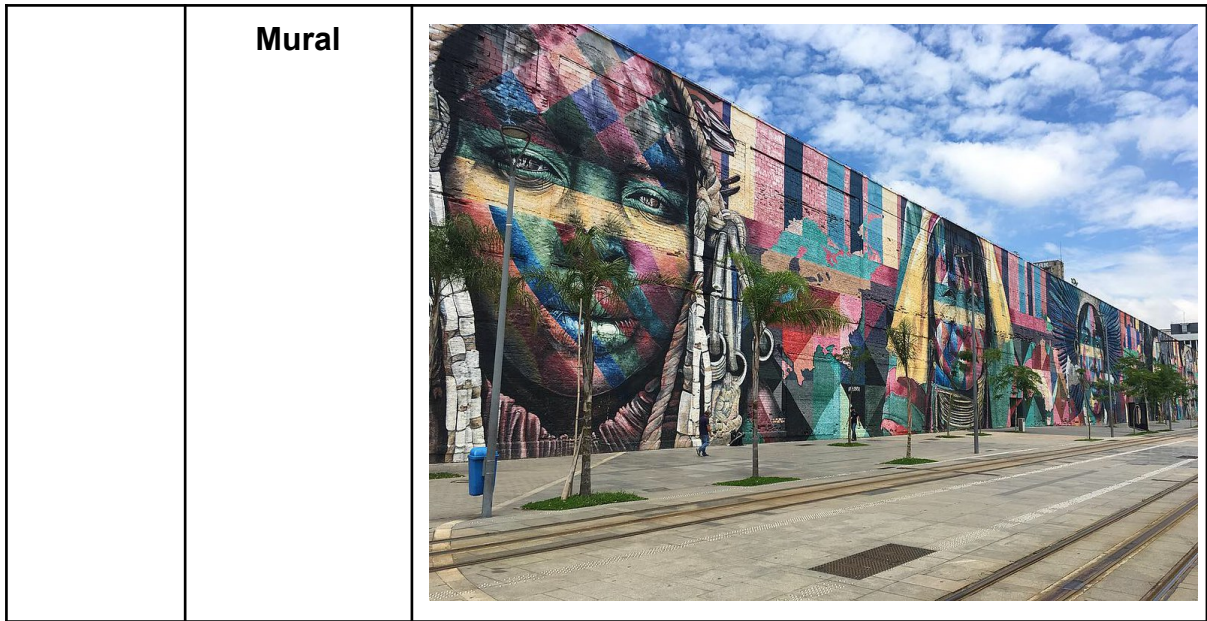

Abstracte

3D

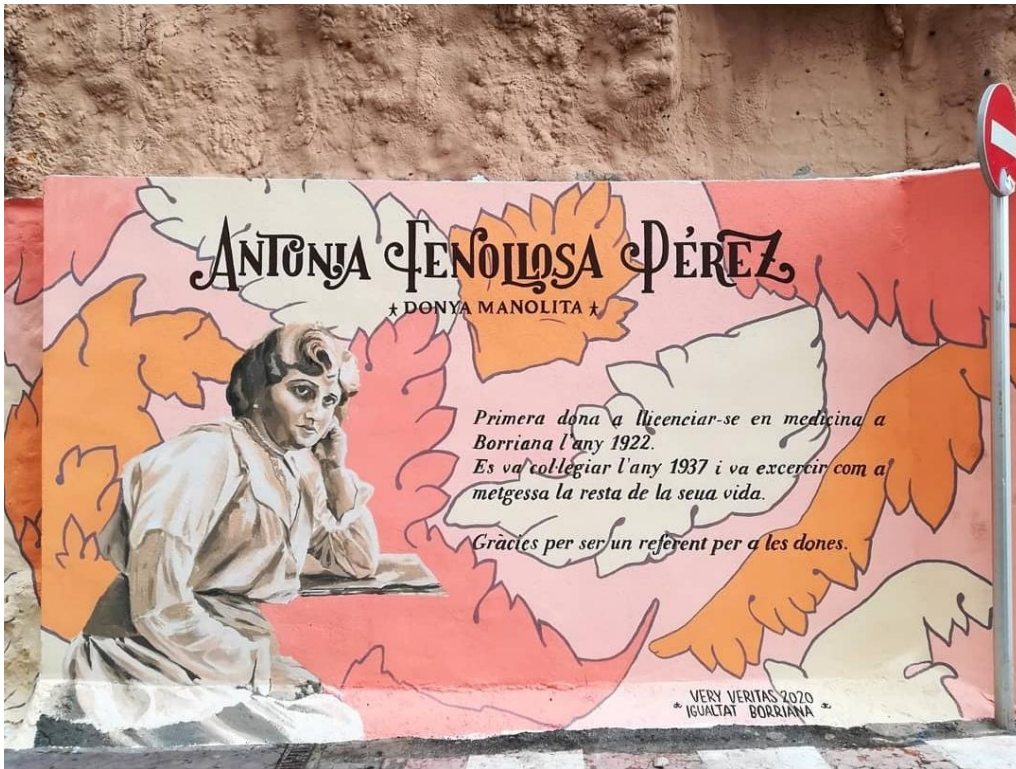
Annex 4:

- <https://www.youtube.com/watch?v=2ZlqO9VdUdY>

Annex 5:

Annex 6:

Annex 7:

Annex 8:

Annex 9:

Annex 10:

Annex 11:

Annex 12:

Nom:

Contesta a les preguntes de forma raonada donant la teua opinió sobre les obres visualitzades durant l'excursió.

1. Nombra l'obra que més t'ha agradat i explica perquè
2. Quines obres ens transmeten un missatge d'igualtat? Raona perquè
3. Penses que l'art urbà és una forma correcta de transmetre un missatge? Raona la teua resposta
4. Imagina que tens una pared lliure al pati del col·legi i et deixen fer una pintada en ella. Què t'agradaria representar i quin missatge voldries que tinguera?